

**Szegedi Tudományegyetem
Gyógyszerésztudományi Kar
Gyógyszertechológiai és Gyógyszerfelügyeleti Intézet**

Ph.D. értekezés tézisei

**PARODONTÁLIS MEGBETEGÉS HELYI KEZELÉSÉRE
SZOLGÁLÓ INNOVATÍV HATÓANYAG-HORDOZÓ
RENDSZEREK FEJLESZTÉSE ÉS VIZSGÁLATA**

Léber Attila

Témavezetők:

Dr. habil. Csányi Erzsébet
Dr. Budai-Szűcs Mária PhD

**SZEGED
2020**

Szegedi Tudományegyetem
Gyógyszertudományok Doktori Iskola
Vezető: Prof. Dr. Hohmann Judit, akadémikus

Képzési program: Gyógyszertechnológia
Programvezető: Dr. habil. Csóka Ildikó

Gyógyszertechnológiai és Gyógyszerfelügyeleti Intézet

Témavezetők:
Dr. habil. Csányi Erzsébet
Dr. Budai-Szűcs Mária PhD

Léber Attila

**PARODONTÁLIS MEGBETEGÉS HELYI KEZELÉSÉRE SZOLGÁLÓ
INNOVATÍV HATÓANYAG-HORDOZÓ RENDSZEREK
FEJLESZTÉSE ÉS VIZSGÁLATA**

Komplexvizsga-bizottság:

Elnök: *Prof. Dr. Révész Piroska DSc, Szegedi Tudományegyetem,
Gyógyszertechnológiai és Gyógyszerfelügyeleti Intézet*

Tagok: *Dr. habil. Bácskay Ildikó, Debreceni Egyetem, Gyógyszertechnológiai
Tanszék*

*Ifj. Dr. habil. Regdon Géza, Szegedi Tudományegyetem,
Gyógyszertechnológiai és Gyógyszerfelügyeleti Intézet*

Bíráló bizottság

Elnök: *Prof. Dr. Hohmann Judit DSc, akadémikus, Szegedi
Tudományegyetem, Farmakognóziai Intézet*

Opponensek: *Dr. habil. Bácskay Ildikó, Debreceni Egyetem, Gyógyszertechnológiai
Tanszék*

Dr. Fehér András PhD, EGIS Gyógyszergyár Zrt.

Tagok: *Dr. habil. Doró Péter, Szegedi Tudományegyetem, Klinikai
Gyógyszerészeti Intézet*

*Dr. Szatmári István PhD, Szegedi Tudományegyetem,
Gyógyszerkémiai Intézet*

SZEGED
2020

1. BEVEZETÉS

A plakk indukálta parodontális betegségek a leggyakrabban előforduló krónikus gyulladásos állapotok, amelyek a felnőtt lakosság közel felét érintik világszerte. A fogágybetegség súlyos, életminőséget rontó és fogvesztéssel, rágószervi elégtelenséggel, és beszédhibával járó egészségügyi probléma. Krónikus gyulladásos folyamatok, mint az aterogén kardiovaszkuláris megbetegedés, a kettes típusú cukorbetegség, a reumatoid artritisz, a krónikus vesebetegség, az elhízás és a krónikus obstruktív tüdőbetegség ugyancsak összefüggésbe hozhatók a parodontális megbetegedésekkel.

A parodontózis lehetséges kezelési módjai közé tartozik a szubgingivális terület plakkmentesítése, a szubgingivális fogfelszín simítása, valamint a sebészeti beavatkozás. Mindegyik kezelés kiegészítő terápiájaként szisztémás antibiotikumokat és klórhexidint tartalmazó szájvizet alkalmaznak. A mélyebb tasakok szubgingivális plakkmentesítése nehezen kivitelezhető, míg a műtéti beavatkozást követően a felépülési idő hosszú. Az adjuváns szisztémás antibiotikum-terápia a parodontális tasakban nem biztosít megfelelően magas hatóanyag-koncentrációt, használata növeli a rezisztens baktériumtörzsek megjelenésének esélyét is.

A fogágybetegségek kezelésére szolgáló helyi hatóanyag-hordozó rendszerek kutatására az elmúlt 10—15 évben nagymértékű figyelem összpontosult. Számos publikációban antibiotikumot tartalmazó helyi hatóanyag-hordozó rendszerek kifejlesztésére helyezték a hangsúlyt, mivel a helyi rendszerek alkalmazása önmagában vagy más fogászati beavatkozásokkal kombinálva hatásosabb kezelést biztosíthat a szisztémás antibiotikum terápiával összehasonlítva. A parodontális megbetegedés kezelésében ígéretes megközelítés az antibiotikumokat tartalmazó helyi hordozórendszerek alkalmazása. Ezeknek a rendszereknek a szubgingivális alkalmazása hatóanyagok megnövelt biohasznosíthatóságát eredményezheti, akár százszoros antibiotikum-koncentráció elérésével a fertőzéssel érintett területeken. A helyileg alkalmazható rendszerek az antibiotikumok nyújtott felszabadulását biztosíthatják, védve a hatóanyagot a gasztrointesztinális traktus degradáló hatásától, valamint elfedhetik esetleges kellemetlen ízüket. A helyi alkalmazás csökkentheti a rezisztens baktériumtörzsek kialakulását, valamint a szájon át történő antibiotikum kezelés során jelentkező komoly mellékhatások is elkerülhetőek.

Mindezeket figyelembe véve a helyileg alkalmazott antibiotikumot tartalmazó rendszerek igen fontosak lehetnek a fogágybetegség kezelése során. A technológiai cél olyan költséghatékony és a fent vázolt tulajdonságokkal rendelkező lokális készítmények fejlesztése,

amelyek a hatóanyagok szélesebb körű, biztonságosabb és ígéretesebb alkalmazását teszik lehetővé.

2. CÉLKITŰZÉS

A PhD-munkám célja fogágybetegség önálló vagy adjuváns helyi kezelésére szolgáló antibiotikumot tartalmazó, innovatív hatóanyag-hordozók fejlesztése és vizsgálata volt. A munka két fő szakaszra osztható: az első szakaszban lipid alapú, míg a második szakaszban nanoszálás helyi hordozórendszerek fejlesztése és vizsgálata történt meg.

A lipid alapú rendszerek esetében először az összetevők kiválasztását, majd az összetétel optimalizálását végeztem el úgy, hogy a formulált hordozó megfeleljen az alábbi követelményeknek:

- biokompatibilis és biodegradábilis összetevőket tartalmazzon;
- testhőmérsékleten lágyuljon meg, amely lehetővé teszi, hogy a rendszer felvegye a parodontális tasak alakját, valamint, hogy távozzon a tasakból annak gyógyulása során;
- rendelkezzen mukoadhezív tulajdonsággal, amely lehetővé teszi a rendszer szubgingivális retencióját és ezáltal a hosszabb helyi hatás biztosítását;
- biztosítson vízmentes közeget a hatóanyagok számára, így védve őket a környezeti hatásoktól (oxidáció és páratartalom) és következésképpen az esetleges bomlástól;
- biztosítson nyújtott hatóanyag-leadást, amely hozzájárul a hosszabb antimikrobás hatás kialakulásához;
- legyen lehetőség antibiotikumok vagy dezincificensek széles skálájának inkorporálására, hogy a betegek egyéni szükségletei kielégíthetők legyenek.

A munka második felében elektrosztatikus szálhúzással előállított nanoszálás hatóanyag-hordozó rendszerek fejlesztésére és vizsgálatára fókuszáltam. A rendszerekkel szemben a következő követelményeket támasztottam:

- legyen biodegradábilis és biokompatibilis az alkalmazott polimer;
- a hordozó hidrofíl antibiotikumok számára nyújtott hatóanyag-leadást biztosítson.

Az inkorporált hatóanyag és a hordozórendszer, valamint a hordozórendszer és a hatóanyag-leadás közötti kapcsolatok vizsgálata a munka fontos részét képezte.

3. ANYAGOK ÉS MÓDSZEREK

3.1. Anyagok

3.1.1. Lipid alapú rendszerek

A lipid alapú rendszerek elkészítése során az alábbi anyagok kerültek felhasználásra: Suppocire BP (SBP) pellet, Methocel E4M (HPMC = hidroxipropil-metilcellulóz), Kolliphor RH40 (KP) (makrogol-glicerín-éter-hidroxisztearát), amoxicillin (AMX), cera alba (WB), cetil-sztearil-alkohol (CA), metronidazol (MZ), cink-glükonát (ZnGlu), cink-hialuronát (ZnHA) és klórhexidin-diglükonát (CHX).

3.1.2. PLA alapú nanoszálás rendszerek

A PLA alapú nanoszálás rendszerek elkészítése során politejsav (PLA), diklórmétán, dimetil-szulfoxid és metronidazol került felhasználásra.

3.2. Módszerek

3.2.1. A lipid alapú rendszerek előállítása

A rendszerek előállítása során olvasztásos módszert alkalmaztam. Fűthető mágneses keverő segítségével először a két lipofil komponenst (CA-t vagy WB-t, valamint SBP-t) és az emulgenst (KP) olvasztottam össze 70 °C-on, majd szuszpendáltam és homogenizáltam a polimert (a Methocel E4M-et vagy a ZnHA-ot). A hatóanyagokat ezután diszpergáltam az 50 °C-ra visszahűtött olvadékban. A rendszerek végső alakját öntéssel eljárással kaptam meg (1,5 mm magas és 9 mm átmérőjű henger alakú szilikon formába).

3.2.2. A lipid alapú rendszerek differenciális pásztázó kalorimetriás vizsgálata (DSC)

A lipid rendszerek lágyulását és olvadáspontját differenciális pásztázó kalorimetriával határoztam meg (Mettler-Toledo DSC 821e). A mérések argon atmoszférában történtek, a hőmérsékletet +5 °C-ról +100 °C-ra emeltem 5 °C/perc sebességgel. A vizsgálatok során 10 mg mintát helyeztem a 40 µl-es alumínium tégelybe.

3.2.3. A lipid alapú rendszerek *in vitro* hatóanyag-diffúziójának vizsgálata

A hatóanyag-hordozók *in vitro* hatóanyag-leadását dializálócsöves módszerrel határoztam meg. A rendszerek tömegét analitikai mérlegen mértem, majd a mintákat 50 mm hosszú dialíziscsövekbe helyeztem (Spectra/Por® Standard RC tubing, MWCO: 12-14 kD), végül a csöveket lezártam. A lezárt csöveket 7,5 ml 7,4-es pH-jú 37 °C-os PBS-oldatba helyeztem. A hatóanyag-leadást 7 napon keresztül vizsgáltam, 3 párhuzamos mérést végezve. A mérési

időpontokban (0,5; 1; 2; 4; 6; 10; 24; 30; 48; 72; 96 és 168 óra) 1 ml mintát vettem, amelyet 1 ml 37 °C-os PBS-oldattal pótoltam.

A minták CHX-tartalmát UV/Vis spektrofotometriával 250 nm-en, míg a MZ-tartalmát HPLC-módszerrel határoztam meg UV-detektálással 230 nm-en. Kinetex 250 mm × 4.6 mm oszlopot használtam. A HPLC-analízis során izokratikus elúciót végeztem 20:80 (v/v) arányú metanol-Na₂PO₄-eleggyel. Az áramlási sebesség 1 ml/perc volt. Az AMX retenciós ideje 4,6 perc, míg a MZ-é 6,7 perc volt. Az elválasztás felbontása (R_s) 3,10 volt.

3.2.4. A PLA alapú rendszerek előállítása elektrosztatikus szálhúzásos módszerrel

A PLA alapú rendszerek elektrosztatikus szálhúzással történő előállítását a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Műanyag- és Gumiipari Laboratóriuma végezte. A szálhúzáshoz használt oldat összetétele a következő volt: a PLA-t diklórmetán és dimetil-szulfoxid keverékében oldották, az összetételekben a metronidazolt két különböző koncentrációban alkalmazták.

3.2.5. Az elektrosztatikus szálhúzással előállított nanoszálás rendszerek pásztázó elektronmikroszkópos vizsgálata

A nanoszálás rendszerek natív és préselt (korong) formájának mikroszerkezetét Jeol JSM 6380 LA pásztázó elektronmikroszkóppal vizsgálták. A különböző nagyítású mikroszkópos képek elkészítése során 15 kV gyorsítófeszültséget alkalmaztak. A vizsgálat előtt a minták felszínét arannyal vonták be.

3.2.6. Az elektrosztatikus szálhúzással előállított nanoszálás rendszerek *in vitro* hatóanyag-diffúziójának vizsgálata

A nanoszálás rendszerekből történő *in vitro* MZ-diffúziót UV/Vis spektrofotometriával határoztam meg. A préselt rendszereket (0.014—0.017 g) és a natív szálakat (0.012—0.016 g) tömegmérést követően 7,5 ml 7,4-es pH-jú 37 °C-os PBS-oldatba helyeztem. A megadott időpontokban (0,5; 1; 4; 6; 10; 24; 30; 48; 72; 96 és 196 óra) 1,0 ml mintát vettem, amelyet 1,0 ml 37 °C-os PBS-oldattal pótoltam. A hatóanyag-diffúziót 7 napon keresztül vizsgáltam.

3.2.7. A rendszerek antimikrobás hatékonyságának vizsgálata

Jellegzetes parodontopatogén baktériumtörzsek: *Fusobacterium nucleatum* (ATCC 25586), *Parvimonas micra* (ATCC 33270), *Eikenella corrodens* (ATCC 23834), *Porphyromonas gingivalis* (ATCC 33277), *Aggregatibacter actinomycetemcomitans* (ATCC 29524) és *Prevotella intermedia* (118710 számú klinikai minta) kerültek felhasználásra. 1 McFarland-sztenderdnek megfelelő koncentrációjú baktériumszuspenziót készítettem az egyes

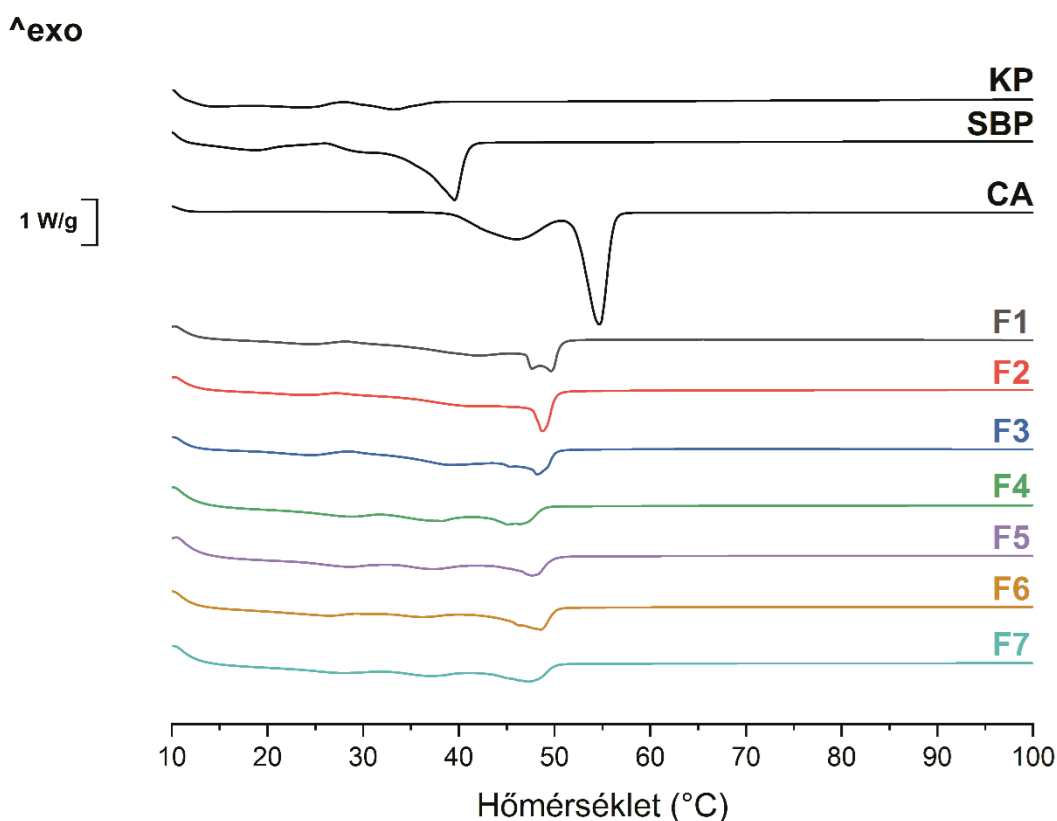
baktériumtörzsekből 0,9%-os NaCl-oldat felhasználásával. A szuszpenzió megfelelő mennyiségét lóvért tartalmazó agarra vittem fel, majd erre helyeztem a mintákat. 24 óra anaerob körülmények közötti inkubációt követően a gátlási zóna átmérőjét mértem. A mintákat ezután egy újabb, friss baktériumszuszenzióval inokkulált táptalajra helyeztem, majd 24 órán keresztül anaerob körülmények között inkubáltam. Ezt addig ismételtam, amíg már nem volt mérhető gátlási zóna.

4. EREDMÉNYEK ÉS MEGBESZÉLÉS

4.1. Lipid alapú rendszerek

4.1.1. Differenciális pásztázó kalorimetriás vizsgálat

A DSC mérések során vizsgáltam a különböző vázképző anyagok és koncentrációinak,

1. ábra A különböző rendszerek (F1—F7) és alapanyagok DSC-görbéi.

valamint a felületaktív anyag koncentrációjának az olvadáspontra kifejtett hatását (1. ábra). A mérések bebizonyították, hogy az inkorporált hatóanyagok nem befolyásolják a készítmények olvadáspontját, valamint lágyulási hőmérsékletét.

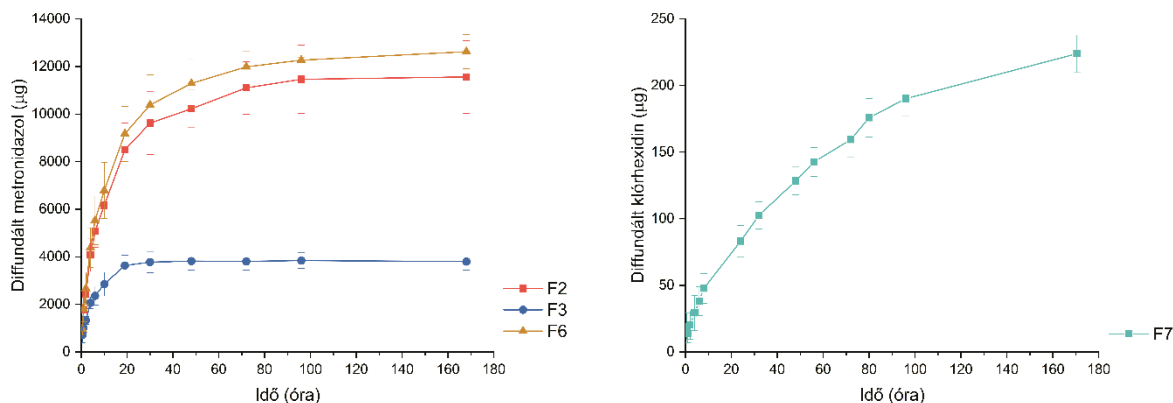
40%-os cetil-sztearil-alkohol-koncentrációnál tapasztalható a felhasználás szempontjából optimális lágyulási hőmérséklet. A felületaktív anyag koncentrációja nem befolyásolta a rendszerek lágyulását és olvadáspontját.

Az összetételek alapjául SBP-t választottam, amelynek a mérések alapján 39,08 °C az olvadáspontja. A készítményekben használt vázképző anyagnak – a CA-nak – az olvadáspontja 61 °C. A DSC vizsgálatok eredményei alapján a KP lágyulási hőmérséklet-tartománya 20—30 °C közé esik. Ebben a hőmérséklettartományban (10—100 °C) a polimerekhez (ZnHA és Methocel E4M) és a ZnGlu-hoz tartozó éles csúcs nem észlelhető a görbéken.

Az F1–F7 összetételek vizsgálata során az inkorporált hatóanyagok és segédanyagok olvadáspontra kifejtett hatását vizsgáltam. Az antibiotikumok vagy egyéb szuszpendált anyagok részben feloldódhatnak a lipid alapban, ezért vizsgáltam ezen inkorporált anyagok eltérő mennyiségeinek olvadáspontra kifejtett hatását. Minden rendszer esetén az SBP és CA éles csúcsai eltűntek, összeolvadtak, és a közös csúcs a két tiszta komponens csúcsai között lévő hőmérséklet felé tolódott. Kb. 30 °C-nál egy kisebb lágyulás figyelhető meg, de teljes olvadás csak 40 és 50 °C között történik, így testhőmérsékleten koherens szerkezet jellemzi a mintákat.

4.1.2. *In vitro* hatóanyag-diffúziós vizsgálatok

A hatóanyag-diffúziós vizsgálatok során azon rendszerek hatóanyag-felszabadulási profiljait vizsgáltam, amelyek AMX-t, MZ-t vagy CHX-t tartalmaznak.

2. ábra Az F2 (MZ), F3 (AMX+MZ), F6 (MZ+ZnHA) és F7 (CHX) rendszerekből felszabaduló hatóanyag mennyisége (µg).

A 2. ábra a rendszerekből felszabaduló MZ vagy CHX mennyiségét mutatja. Az F2 (MZ) és F6 (MZ+ZnHA) rendszerek hasonló hatóanyag-felszabadulási profillal rendelkeznek. A 100. óránál kezdődő platófázis mindkét esetben megfigyelhető, amely teljes hatóanyag-leadásra utal. Az F3 (AMX+MZ) összetétel hatóanyag-felszabadulási görbéje azt mutatja, hogy az inkorporált MZ mindössze egyharmada szabadult fel.

Az AMX-nél jobb vízőldékonysággal rendelkező MZ feltételezhetően könnyebben oldódik ki a rendszerekből, a hatóanyagkristályok helyén kapillárisok maradnak, amely jobb vízpenetrációt és jelentősebb duzzadást eredményez, nagyobb mennyiségű MZ-t inkorporálás

esetében. Kisebb mennyiségű MZ inkorporálása esetén (amikor az AMX-szel kombinációban van jelen), csak kevesebb kapilláris képződik a hatóanyag-felszabadulás során, csökkent vízpenetrációt és hatóanyag-felszabadulást okozva. A ZnHA alkalmazása nem befolyásolta a hatóanyag-felszabadulási profilt, amely a 15% MZ-t tartalmazó rendszerek esetében a polimer típusától függetlenül tapasztalható hasonló duzzadási és eróziós profilokkal magyarázható.

Az F7-es (CHX) rendszer esetében az egyhetes vizsgálati periódus alatt kb. 225 µg hatóanyag szabadult fel a készítményekből. Ez az inkorporált hatóanyag közel 50%-ának felel meg. Az első 24 órában az összes hatóanyag átlagosan 19%-a (83 µg) szabadult fel a hordozókból. A mérés ideje alatt nem alakult ki platófázis, amely arra utal, hogy a hatóanyag-felszabadulás 1 hét után is folytatódik.

A diffúziós vizsgálat eredményeit összehasonlítva az ugyancsak CHX-t tartalmazó kereskedelmi forgalomban kapható PerioChip®-ből történő hatóanyag-diffúzióval megállapítható, hogy az F7-es összetétel folyamatos hatóanyag-leadást képes biztosítani, míg a PerioChip® esetében egy ún. „burst release” figyelhető meg (a hatóanyag 40%-a felszabadul az első 24 órában). A kezdeti gyors hatóanyagfelszabadulást egy lassabb szakasz követi, amely során további 27% hatóanyag szabadul fel az egyhetes vizsgálati időszak végére. Ez arra utal, hogy a lipid rendszerek folyamatos hatóanyag-leadást képesek biztosítani egy magasabb, állandó szinten.

A hatóanyag-diffúziós vizsgálatok eredményeit összefoglalva elmondható, hogy az előállított lipid rendszerbe történő hatóanyag-inkorporáció nyújtott hatóanyag-felszabadulást tesz lehetővé. A hatóanyag-felszabadulást befolyásoló fő tényezők a duzzadás (amelyet az alkalmazott hidrofíl komponensek, hatóanyagok és azok koncentrációja irányít) valamint a koherens lipid váz.

4.1.3. Antimikrobás hatékonyság

A mikrobiológiai hatékonyság vizsgálata során az előállított rendszerek antimikrobás aktivitását határoztam meg 6 különböző, a parodontális betegség kialakulásában résztvevő, patogén baktériumtörzsön. Ezek a baktériumtörzsek a következők voltak: *E. corrodens*, *P. intermedia*, *P. micra*, *F. nucleatum*, *A. actinomycetemcomitans* és *P. gingivalis*. A vizsgálat során a naponta új táptalajra helyezett rendszerek körül keletkező gátlási zóna átmérőjét mértem. Az eredmények értékelése során a táptalajokon a készítmény körül kialakult gátlási zóna nagyságát és annak időbeliségét hasonlítottam össze az egyes összetételek esetében. Az eredmények a 3. ábrán láthatóak.

A mérések alapján az AMX-re a *P. micra* volt a legérzékenyebb, mivel a rendszer 18 napon keresztül volt képes gátolni a baktérium növekedését. A legkevésbé érzékeny törzs az *E. corrodens* volt, amely növekedése ellen csak 9 napon keresztül volt hatékony az összetétel.

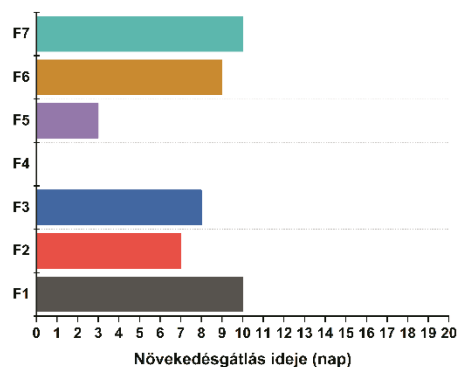
A MZ-vel szembeni érzékenység kisebb volt: a legérzékenyebb baktérium (*P. gingivalis*) növekedését ezek a rendszerek csak 9 napon keresztül voltak képesek gátolni. Az *E. corrodens* volt a legkevésbé érzékeny a MZ-t tartalmazó rendszerekre: 2 napon keresztül teljes gátlás volt látható, azonban a 3. napon nem volt észlelhető gátlási zóna. Az eredmények összefüggenek az irodalomban leírtakkal, miszerint az *E. corrodens* rezisztens a MZ-re.

Az F3-as (AMX+MZ) összetétel nem biztosított nagyobb átmérőjű gátlási zónákat, mint a vagy csak AMX-et, vagy csak MZ-t tartalmazó rendszerek, valamint a gátlás ideje is rövidebb volt. A *P. gingivalis* volt az egyetlen kivétel, amelynél nagyobb érzékenység mutatkozott az AMX és a MZ kombinációjára.

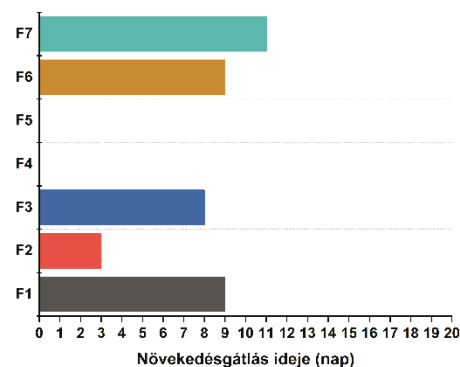
A legtöbb esetben az AMX és MZ kombinációt tartalmazó készítmények hosszabb gátlást biztosítottak, mint a csak MZ-t tartalmazó rendszerek, amely valószínűleg az AMX potensebb hatásának köszönhető. Az AMX és MZ kombináció esetében mutatkozó kisebb érzékenység pedig valószínűleg az AMX kisebb koncentrációjával magyarázható.

A ZnHA esetében mutatkozó érzékenység eltérő a különböző baktériumtörzsek esetén. Az *A. actinomycetemcomitans* és az *E. corrodens* rezisztenciát mutat a ZnHA-val szemben, de ZnGlu-val kombinálva, az *A. actinomycetemcomitans* esetében hosszabb hatás érhető el, míg az *E. corrodens* a kombinációval szemben is rezisztenciát mutat.

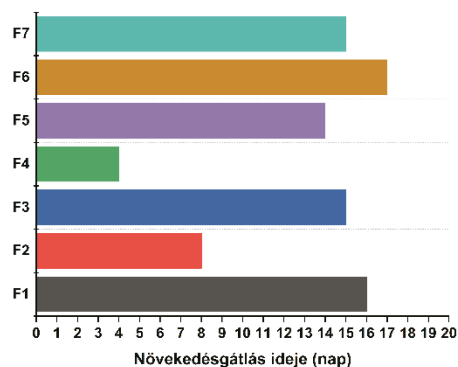
A. actinomycetemcomitans

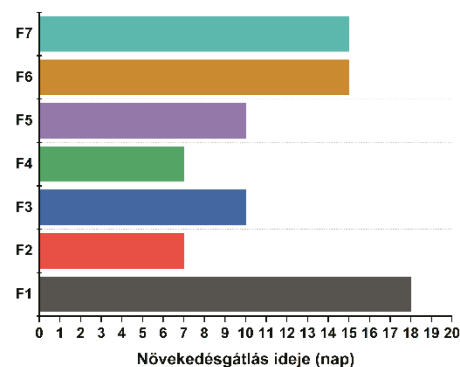
E. corrodens

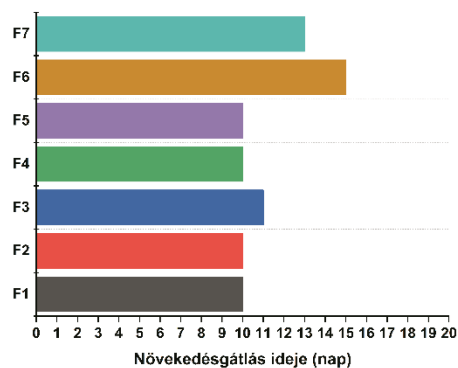
F. nucleatum

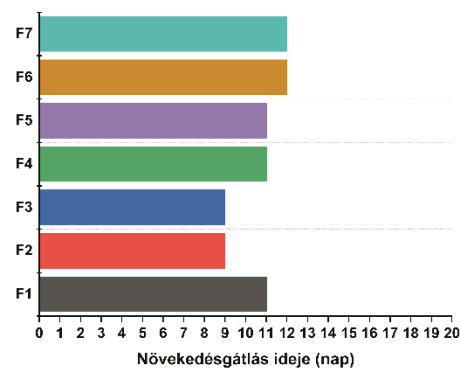
P. micra

P. gingivalis

P. intermedia

3. ábra A baktériumok növekedésgátlásának ideje (nap) az F1–F7 rendszerek esetében.

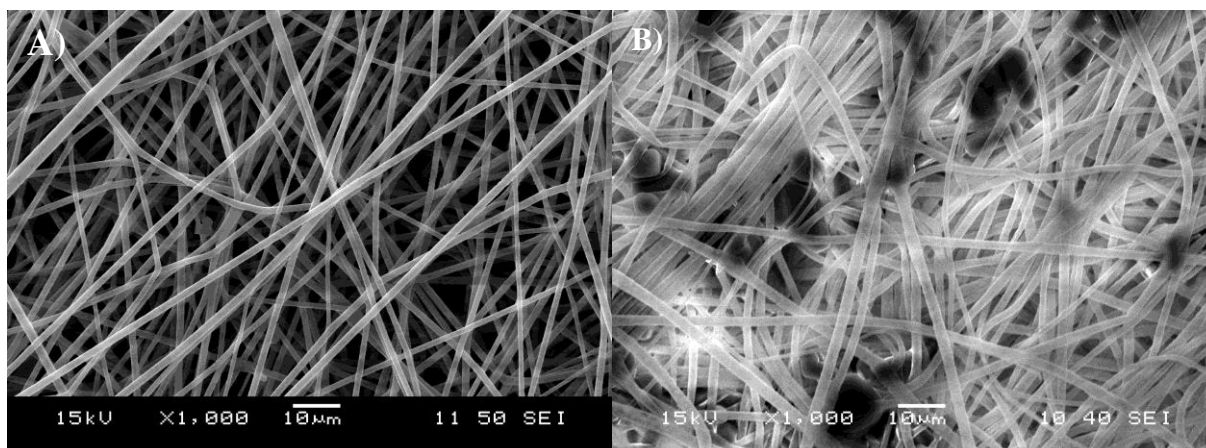
Az eredmények alapján ugyanaz az érzékenység jellemzi a *P. gingivalis* és a *P. intermedia* törzseket a csak ZnHA-t vagy a ZnHA és ZnGlu kombinációját tartalmazó rendszerek esetében. A *P. micra* és az *F. nucleatum* esetében az eredmények azt mutatják, hogy a ZnHA és a ZnGlu kombinációja hatékonyabb a csak ZnHA-t tartalmazó rendszereknél.

4.2. PLA alapú nanoszálás rendszerek

Elektrosztatikus szálhúzásos technológiával két, MZ-t különböző koncentrációban tartalmazó (12,2% és 25,7%) nanoszálás hordozó-rendszert vizsgáltunk. A rendszereket a könnyebb kezelhetőség érdekében préselésnek vetettük alá.

4.2.1. Pásztázó elektronmikroszkópia

A préselt és a natív nanoszálak minták szerkezetét elektronmikroszkópos technikával elemeztük. A 4. ábrán láthatóak a natív (A) és a préselt (B) rendszerekről készített felvételek.

4. ábra A szálakról készített SEM felvételek. A: natív szálak. B: préselt rendszerek.

A natív rendszerek esetében a szálak lazán helyezkednek el, közöttük jelentős szabad hely van. Ebben az esetben gyors vízpenetrációra és ezáltal gyors hatóanyag-leadásra számíthatunk. A képek beható vizsgálata során MZ-kristályok jelenlétét figyelhetjük meg a szálak között.

A préselt rendszerek esetében a préselés következtében a szálak szorosan helyezkednek el, ezért lassabb vízpenetrációt és nyújtott hatóanyag-leadást várhatunk. A főként préselt rendszerek esetében észlelhető fekete elszíneződések ugyancsak MZ-kristályok jelenlétére utalnak a szálak között, azoknak a felszínén.

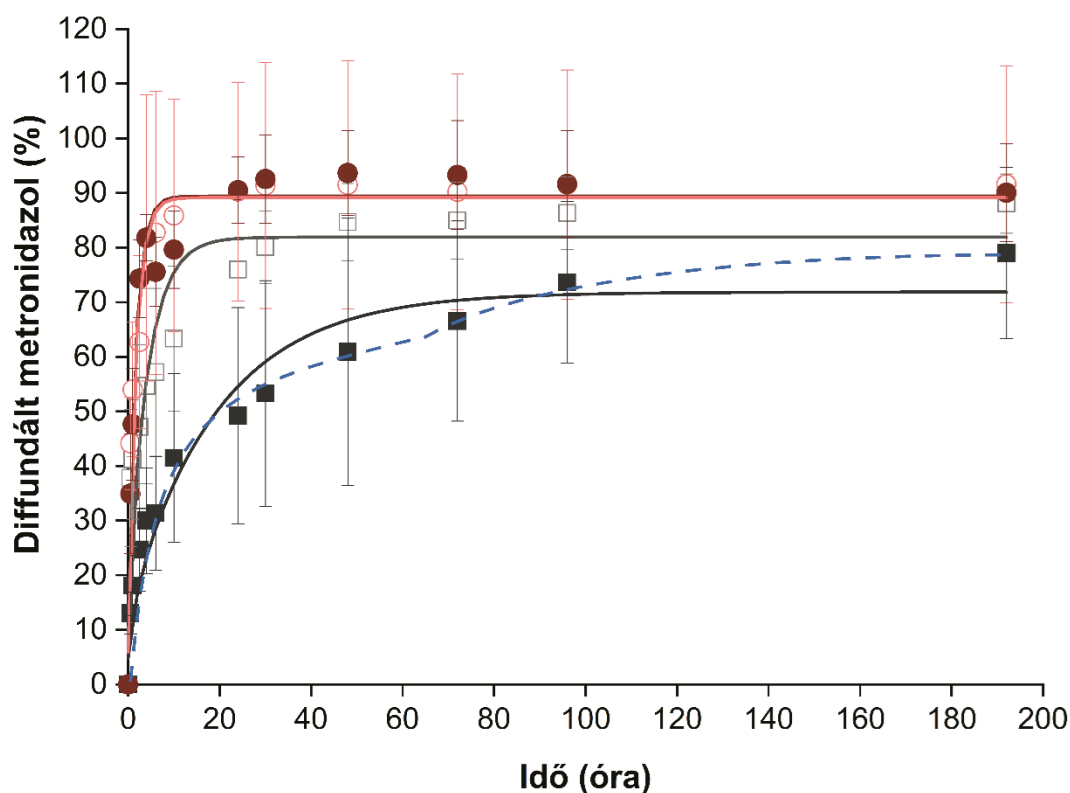
Az elektronmikroszkópos vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a préselés a szálakat nem károsította, csak a szálak egymáshoz viszonyított helyzetét befolyásolta, a szálak között MZ-kristályok helyezkednek el.

4.2.2. *In vitro* hatóanyag-diffúziós vizsgálatok

Az inkorporált hatóanyag szálakból történő felszabadulása komplex folyamat és számos faktor befolyásolja. A kioldóközegnek be kell jutnia a szálak közé, fel kell oldania az MZ-kristályokat és ki kell diffundálnia a kioldóközegbe. A MZ csak kismértékben oldódik PLA-ban, valamint a diffúziót a koncentrációkülönbség irányítja, amely nagyon alacsony vagy akár negatív is lehet kristályok oldódása miatti magas hatóanyag koncentrációnak köszönhetően.

A hatóanyag-kioldódás időfüggése az 5. ábrán látható, mind a natív, mind a préselt rendszerek esetében. A préselt rendszerekből gyorsabban szabadul fel az MZ, azonban ez a sebesség a kezdeti MZ-koncentrációtól független, amelyet a PBS-oldat gyors penetrációja és a hatóanyag gyors oldódása eredményezhet. Ebben az esetben az oldott MZ-t tartalmazó folyadék diffúziójának sebessége lehet a kioldódás sebesség meghatározó lépése.

A natív szálak esetében a kioldódás sebessége függ az MZ-koncentrációtól. Ebben az esetben is a hatóanyag oldódása és az oldat kioldóközegbe történő penetrációja a sebesség meghatározó lépés. Ebben az esetben a két különböző MZ-koncentrációjú rendszer hatóanyag-leadásának különbségét az okozhatja, hogy a nagyobb mennyiségű MZ-t tartalmazó szálak esetében nagyobb kristályok keletkeznek a szálak között, amelynek oldódása is hosszabb időt vesz igénybe.

5. ábra A metronidazol diffúziója a natív és préselt rendszerekből. Jelmagyarázat: (□, ■) natív rendszerek, (○, ●) préselt rendszerek; üres szimbólumok: 12,2% MZ, teli szimbólumok: 25,7% MZ.

A préselt szálak esetében a hatóanyagdiffúzió 12 óra után elérte a platófázist. A rendszerekbe inkorporált hatóanyag mennyisége nem befolyásolta az eredményt. A natív szálak esetében a hatóanyagdiffúzió jelentősen eltért a préselt rendszerekhez képest, valamint a hatóanyag mennyisége is befolyásolta annak időtartamát. A 12,2%-os rendszerek esetében a platófázis 48, míg a 25,7%-os rendszerek esetében 96 órát követően kezdődik.

Az észlelt eltérések levezethetők a nedvesedési peremszög vizsgálatának eredményeiből. A natív rendszerek esetében a rossz nedvesedés lassabb hatóanyag-diffúzióhoz vezet, valamint ugyancsak a rossz nedvesedés miatt a hatóanyag egy része elérhetetlen marad a kioldóközeg számára.

A hatóanyag-diffúzió sebessége az 5. ábrán bemutatott összefüggések alapján megbecsülhető. Az elemzés alapján a préselt rendszerek esetében a platófázis 24 órát, míg a

natív rendszerek esetében 48 és 96 órát követően kezdődik. Azonban az időfüggést mennyiségileg is elemezhetjük, ha megfelelő függvényeket illesztünk a kísérletes eredmények adataira. A hatóanyag kioldódása és diffúziója Fick-törvénye szerint történik. Fick egyenletei matematikailag levezethetőek, és egyszerűsítések alkalmazásával analitikusan kifejezhetőek. Két fő megközelítést alkalmaznak a gyakorlatban: az egyik a görbe első felét az idő négyzetgyökének függvényében ábrázolja, a másik exponenciális illesztést alkalmaz. Ez a megközelítés sokkal pontosabb becslést tesz lehetővé hosszabb időtartamú mérések esetén, valamint becsülhető vele a hatóanyag-kioldódás sebessége és a kioldódott hatóanyag mennyisége is. Az utóbbi megközelítést alkalmazva az alábbi egyenletet illesztettük a görbékre:

$$M_t = M_\infty \left\{ 1 - \frac{8}{\pi^2} \left[\exp(-at) + \frac{1}{9} \exp(-9at) + \frac{1}{25} \exp(-25at) \right] \right\} \quad (1)$$

ahol az M_t és az M_∞ a kioldódott hatóanyag mennyisége t és végtelen időben, és az a a kioldódás sebessége. Az egyenlet alapján számolható paramétereket az 1. táblázatban foglaltam össze.

1. táblázat A hatóanyag-diffúzió kinetikáját meghatározó tényezők.

Hatóanyag-tartalom (m/m%)	Forma	a (1/h)	M_∞ (%)	R^2
12,2	natív	0,233	81,9	0,8855
25,7	natív	0,051	71,8	0,9634
12,2	préselt	0,581	89,4	0,9449
25,7	préselt	0,556	89,1	0,9650

Az 1. táblázatban szereplő eredmények megerősítik a feltételezést, miszerint a préselt rendszerek esetében lényegesen gyorsabb a hatóanyag-diffúzió, mint a natív rendszerekből. A várhatóan felszabaduló hatóanyag százalékos mennyiségét megvizsgálva jelentős mennyiség (10-30%) marad a rendszerekben a kioldódási vizsgálatok elvégzését követően. Az illesztett egyenesek behatóbb vizsgálatából megállapítható, hogy a rendszerekből történő kioldódás nem írható le egyetlen folyamattal, hanem az legalább két lépésből tevődik össze: egy gyorsabb, kezdeti és egy lassabb, későbbi szakaszból. Ezt a kétlépéses folyamatot a magasabb MZ-koncentrációjú szálak kioldódási vizsgálata során nyert eredmények kifejezetten alátámasztják. A kétlépéses folyamatot az ábrán kék szaggatott vonallal jelöltem.

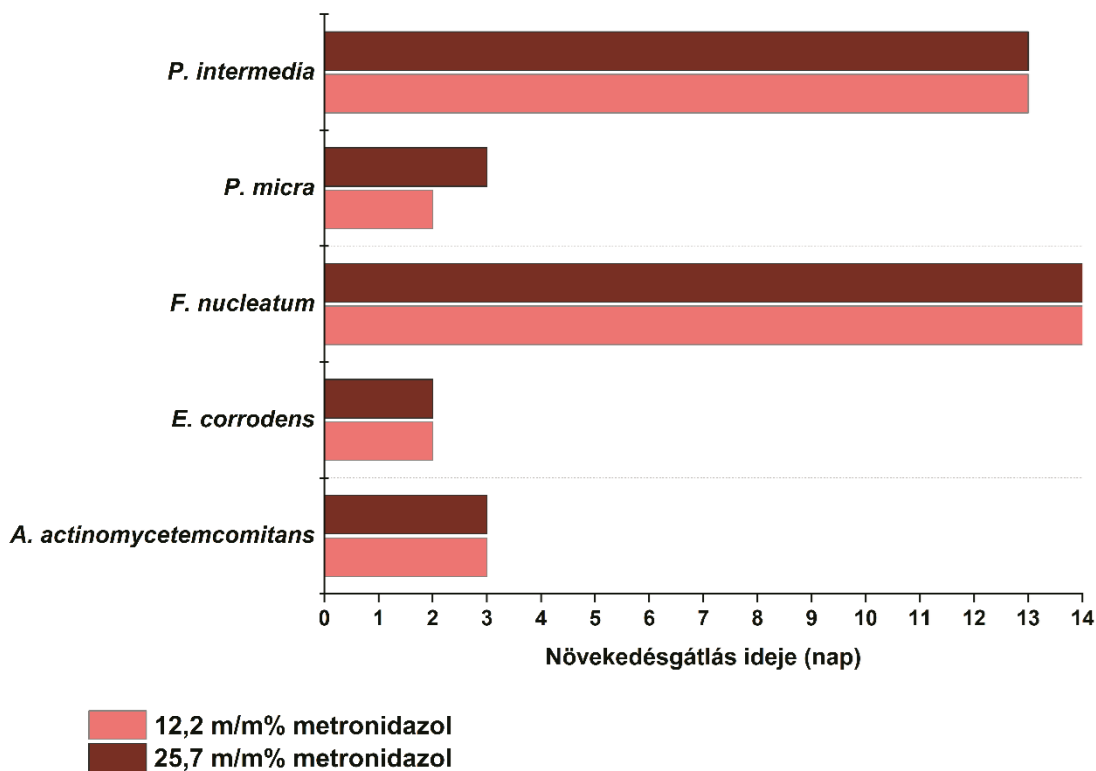
4.2.3. Antimikrobás hatékonyság

Az antimikrobás hatékonyság vizsgálata során a préselt rendszereket vizsgáltuk, mivel alakjuk, tömegük és vastagságuk egységes, mely tulajdonságok a natív rendszerénél nem érhetők el. A préselt rendszerek a korábbiaknak megfelelően 12,2% és 25,7% MZ-t

tartalmaztak. A vizsgálatok során 5 különböző baktériumtörzset használtunk: *E. corrodens*, *P. intermedia*, *P. micra*, *F. nucleatum* és *A. actinomycetemcomitans*.

A vizsgálat eredményei a 6. ábrán láthatóak, amelyek alapján megállapítható, hogy a baktériumnövekedés gátlásának hossza független a MZ koncentrációjától. Egyedül a *P. micra* esetében tapasztalható különbség a gátlási idők hosszában.

A gátlás hossza rövidebb – csak 2–3 napos – az *A. actinomycetemcomitans*, *E. corrodens* és *P. micra* esetében, míg az *F. nucleatum* és a *P. intermedia* esetében hosszabb, 13 napos. Az eredmények összhangban vannak az irodalmi adatokkal, amely szerint az *F. nucleatum* és a *P. intermedia* érzékenyebb a MZ-re, mint az *A. actinomycetemcomitans*, az *E. corrodens* és a *P. micra*, amelyek csak minimálisan érzékenyek vagy akár teljesen rezisztensek is lehetnek.

6. ábra A préselt rendszerekkel elért gátlási idő.

A MZ-re érzékeny baktériumok esetében közel kéthetes gátlás volt tapasztalható, amely azt mutatja, hogy a rendszerek hosszabb időn keresztül is hatékonyak lehetnek. A szálakban lévő MZ sokkal lassabban diffundál ki a rendszerekből, mint a szálak közötti MZ-kristályok. A lassabb diffúzió elnyújtott növekedésgátláshoz és így eredményesebb kezeléshez vezethet.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

A PhD-munkán célja parodontális megbetegedés kezelésére szolgáló innovatív, helyileg alkalmazható hatóanyag-hordozó rendszerek fejlesztése és vizsgálata volt. A munka új tudományos eredményei az alábbiakban foglalhatók össze:

- Lokális, mukoadhezív, duzzadásra képes, nyújtott hatóanyag-leadást biztosító lipid alapú hatóanyag-hordozó összetételét elsőként írtuk le.
- A kifejlesztett összetétel lehetővé teszi különböző hatóanyagok nagy mennyiségének inkorporálását egyszerű formulálási lépések mellett, és a hatóanyagok diffúziója akár 2 hétig is nyújtható.
- Hat darab anaerob baktériumtörzsön végzett antimikrobás vizsgálat alapján elmondható, hogy a ZnHA és a MZ szinergista hatásának bizonyultak.
- Hidrofil hatóanyag PLA nanoszálal rendszerekbe történő inkorporálásával nyújtott hatóanyag-leadás érhető el. A nanoszálal rendszerek nedvesedése és a víz, szálak közé történő penetrációja technológiai módszerekkel (pl. préselés) módosítható, amely megváltoztatja a hatóanyag diffúzióját a rendszerekből.

Az elvégzett vizsgálatok eredményei kitűnően illusztrálják a kifejlesztett lipid alapú hordozórendszerek alkalmazásában rejlő potenciált, nyújtott hatóanyagleadását és a parodontális megbetegedés kialakulásáért felelős baktériumok növekedésével szembeni magas és hosszú hatékonyságot. A politejsav alapú nanoszálal rendszerek esetében is bizonyítható a hatékonyság. A natív szálakból préseléssel kialakított korong alakú rendszerek azonos mérettel és alakkal rendelkeznek, és így szubgingiválisan alkalmazhatóak lehetnek.

Összességében elmondható, hogy a disszertációban leírt rendszerek hatékony kezelést biztosíthatnak parodontális megbetegedés során.

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLÓDÓ KÖZLEMÉNYEK

- I. **Attila Léber**, Mária Budai-Szűcs, Edit Urbán, Péter Vályi, Anita Kovács, Szilvia Berkó, Erzsébet Csányi: Formulation and Investigation of a Lipid Based Delivery System Containing Antimicrobials for the Treatment of Periodontal Disease. *CURRENT DRUG DELIVERY* 15(6): 887—897., 2018

IF: 1,645

- II. **Attila Léber**, Mária Budai-Szűcs, Edit Urbán, Péter Vályi, Anita Kovács, Szilvia Berkó, Erzsébet Csányi: Combination of Zinc Hyaluronate and Metronidazole in a Lipid-Based Drug Delivery System for the Treatment of Periodontitis. *PHARMACEUTICS* 11(3): 142., 2019

IF: 4,773

- III. Mária Budai-Szűcs, **Attila Léber**, Lu Cui, Muriel Józó, Péter Vályi, Katalin Burián, Balázs Kirschweng, Erzsébet Csányi, Béla Pukánszky: Electrospun PLA Fibers Containing Metronidazole for Periodontal Disease. *DRUG DESIGN DEVELOPMENT AND THERAPY* 14: 233—242., 2020

IF: 3,208

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁHOZ KAPCSOLÓDÓ ELŐADÁSOK

- I. **Attila Léber**, Mária Budai-Szűcs, Edit Urbán, Péter Vályi, Erzsébet Csányi: Development of a lipid-based drug delivery system containing antibiotics for the treatment of periodontitis. *7th BBBB International Conference on Pharmaceutical Sciences*, 5—7 October 2017, Balatonfüred, Hungary (Poster presentation)
- II. **Attila Léber**, Erzsébet Csányi, Mária Budai-Szűcs: Effectiveness of a lipid-based subgingival system for the treatment of periodontitis. *12th Central European Symposium on Pharmaceutical Technology and Regulatory Affairs*, 20—22 September 2018, Szeged, Hungary (Poster presentation)
- III. **Léber Attila**: Fogágybetegség kezelésére szolgáló lipid alapú hordozórendszer fejlesztése és vizsgálata. *XIII. Clauder Ottó Emlékverseny*, 22—23 November 2018, Budapest, Hungary (Verbal presentation)
- IV. **Attila Léber**, Erzsébet Csányi, Mária Budai-Szűcs: Lipid-based delivery systems for periodontitis treatment. *I. Symposium of Young Researchers on Pharmaceutical Technology, Biotechnology and Regulatory Science*, 31 January 2019, Szeged, Hungary (Verbal presentation)
- V. **Léber Attila**, Budai-Szűcs Mária, Vályi Péter, Urbán Edit, Berkó Szilvia, Kovács Anita, Csányi Erzsébet: Antibiotikumot tartalmazó, lipid alapú, helyi hatóanyag-hordozó rendszer vizsgálata. *Gyógyszertechnológiai és Ipari Gyógyszerészeti Konferencia*, 26—28 September 2019, Siófok, Hungary (Poster presentation)
- VI. **Attila Léber**, Erzsébet Csányi, Mária Budai-Szűcs: PLA-based nanofibrous systems for the treatment of periodontal disease. *II. Symposium of Young Researchers on Pharmaceutical Technology, Biotechnology and Regulatory Science*, 23—24 January 2020, Szeged, Hungary (Verbal presentation)